

édouard
louis

kuka tappoi isäni

ÉDOUARD LOUIS:

Ei enää Eddy (2014, suom. 2019)

Väkivallan historia (2016, suom. 2020)

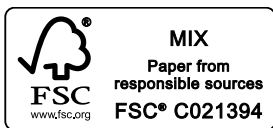
Kuka tappoi isäni (2018, suom. 2022)

ÉDOUARD LOUIS
Kuka tappoi isäni

Suomentanut
LOTTA TOIVANEN

TAMMI
HELSINKI

Ranskankielinen alkuteos *Qui a tué mon père* ilmestyi Ranskassa 2018.

Copyright © Édouard Louis 2018

All rights reserved

Suomenkielinen laitos © Lotta Toivanen ja Tammi 2022

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

ISBN 978-952-04-3631-5

Painettu EU:ssa

Xavier Dolanille

Jos tämä teksti olisi näytelmä, se pitäisi aloittaa sanoilla: Isä ja poika seisovat parin metrin päässä toisistaan suuressa, avarassa ja tyhjässä tilassa. Tila voisi olla vehnäpelto, hylätty ja autio tehdas tai laminoitu koulun liikuntasali. Ehkä sataa lunta. Ehkä heidän ylleen sataa hiljalleen lunta, kunnes heitä ei enää näy. Isä ja poika eivät liiemmin katso toisiaan. Vain poika puhuu, hän lukee ensimmäiset virkkeet paperilta tai ruudulta, yrittää puhutella isäänsä, mutta jostain syystä isä ei näytä kuulevan häntä. He seisovat lähekkäin, mutta eivät kohtaa. Välillä he hipaisevat toisiaan, ihokontakti syntyy, mutta silloinkin, niinäkin hetkinä, he ovat kaukana toisistaan. Siitä, että vain ja ainoastaan poika puhuu, on haittaa heille molemmille: isä ei saa tilaisuutta kertoa omasta elämästään, ja poika jää vaille kaipaamaansa vastausta.

I

Kun amerikkalaistutkija Ruth Gilmorelta kysyttiin, mitä termi *rasismi* hänelle merkitsee, hän vastasi, että rasismi on tiettyjen väestöryhmien altistamista ennenaikaiselle kuolemalle.

Määritelmä pätee myös miehiseen ylivaltaan, homoseksuaaleihin ja transsukupuolisiin kohdistuvaan vihaan, luokkasortoon, kaikkiin sosiaalisen ja poliittisen sarron muotoihin. Jos politiikalla tarkoitetaan sitä, että tietyt ihmiset hallitsevat muita ja että yksilöt elävät yhteisöissä, joita he eivät ole itse valinneet, silloin politiikka on väestön jakamista niihin, joita tuetaan, hoivataan ja suojellaan, ja niihin, jotka altistetaan kuolemalle, vainolle ja väkivallalle.

Kävin viime kuussa luonasi siinä pohjoisranskalaisessa pikkukaupungissa, jossa sinä nykyään asut. Kaupunki on ruma ja harmaa. Merenranta on vain muutaman kilometrin päässä, mutta et koskaan käy siellä. En ollut nähnyt sinua kuukausiin – pitkään aikaan. Kun avasit oven, en tunnistanut sinua.

Katselin sinua, koetin nähdä kasvoiltasi ne vuodet, jotka olin elänyt kaukana sinusta.

Myöhemmin nainen, jonka kanssa nykyään elät, kertoi minulle, että pystyt hädin tuskin enää kävelemään. Hän sanoi, että tarvitset öisin hengityslaitteen, tai muuten sydämesi pysähtyy, se ei enää kykene sykkimään ilman tukea, ilman koneen apua, se ei enää halua. Kun kävit vessassa, näin miten kymmenen metrin kävely sai sinut hengästymään, jouduit istahtamaan ja tasailemaan hengitystäsi. Pyytelit anteeksi. Se on uutta, sinun anteeksipyyntösi, siinä on totutteleamista. Selitit, että sinulla on vaikea diabetes ja kolesteroliarvosi ovat koholla, että voit saada sydänkohtauksen milloin tahansa. Hengästyit kuvaillessasi vaivojasi, happi katosi keuhkoistasi kuin ne olisivat vuota-

neet, jo pelkkä puhuminen oli niille liikaa, liian kova ponnistus. Näin miten taistelit omaa kehoasi vastaan, mutta teeskentelin, etten huomannut. Edellisviikolla sinulta oli leikattu vaiva, jota lääkärit sanovat ventraali-tyräksi – termi oli minulle uusi. Kehostasi on tullut sille itselleen liian painava, vatsasi roikkuu, se venyy liikaa, liian rajusti, niin rajusti, että se repeää sisäpuolelta, sen oma paino, oma massa on repinyt sen rikki.

Et voi enää ajaa autoa, et saa enää juoda alkoholia, et pysty enää peseytymään itsenäisesti etkä voi mennä töihin ilman että otat valtavia riskejä. Olet hädin tuskin viisikymmentävuotias. Kuulut siihen ihmisryhmään, jonka politiikka on tuominnut ennenaikaiseen kuolemaan.

Koko lapsuuteni toivoin, että pysyisit poissa. Tulin koulusta viiden maissa ilta-päivällä. Tiesin, että jos en kotiin tullessani nähnyt autoasi talon edessä, olit lähtenyt baariin tai veljesi luo ja palaisit myöhään, ehkä vasta pikkutunneilla. Jos auto ei seis-

syt kotitalon edessä, tiesin, että söisimme ilman sinua, että lopulta äiti kohauttaisi harteitaan ja toisi ruuan pöytään ja näkisin sinut vasta seuraavana päivänä. Joka päivä kotikatua lähestyessäni ajattelin autoasi ja rukoilin mielessäni: kunpa se ei olisi pihassa, kunpa se ei olisi pihassa, kunpa se ei olisi pihassa.

Olen oppinut tuntemaan sinua vain sattuman kaupalla. Ja muiden ihmisten kautta. Jokin aika sitten kysyin äidiltä, miten te olitte tutustuneet ja miksi hän oli rakastunut sinuun. Äiti vastasi: ”Tuoksun takia. Isäs käytti partavettä, ja tiedätkö, siihen aikaan oli erilaista kuin nykyään. Miehet ei käyttäneet partavettä, ei veikkonen. Mutta sun isäs käytti. Kyllä vain. Se oli erilainen. Se tuoksui todella hyvältä.”

Äiti jatkoi: *Isäs piiritti minua. Olin just eronnut ensimmäisestä ukostani, olin päässyt siitä eroon ja olin onnellisempi niin, ilman miestä. Naiset on aina onnellisempia ilman miestä. Mutta sun isäs oli sinnikäs. Se toi aina*

tuliaisiksi suklaata tai kukkia. Lopulta annoin periksi. Annoin vain periksi.

2002 Sinä päivänä äiti yllätti minut, kun tanssin yksin huoneessani. Olin yrittänyt liikkua hiljaa, olla pitämättä ääntä, olla puuskuttamatta, eikä musiikki ollut kovalla, mutta äiti oli kuullut jotain seinän takaa ja tuli katsomaan, mitä oli tekeillä. Minä hätäkähdin sydän kurkussa, keuhkot kurkussa, käännähdin äitiin päin ja odotin – *sydän kurkussa, keuhkot kurkussa*. Odotin moitteita tai irvailua, mutta äiti hymyili ja sanoi, että tanssiessani muistutin sinua kaikkein eniten. Kysyin: ”Onko isä muka joskus tanssinut?” Kun kuulin, että ruumiisi oli joskus tehnyt jotakin, joka oli niin vapautunutta ja kaunista ja niin ristiriidassa pakonomaisen maskuliinisuutesi kanssa, ymmärsin, että olit aikaisemmin saattanut olla tyystin eri ihminen. Äiti nyökkäsi. ”Isäs tanssi koko ajan! Joka paikassa. Ja kun se tanssi, kaikki katsoi sitä. Olin ylpeä siitä, että se oli mun mies!” Minä juoksin talon läpi ja sääntäsin suorinta tietä pihalle, missä sinä pilkoit

paraikaa polttopuuta talveksi. Halusin tietää, oliko se totta. Halusin todisteita. Toistin, mitä äiti oli juuri sanonut, mutta sinä vain painoit katseesi ja lausahdit: ”Ei pidä uskoa kaikkia äidin höpinöitä.” Mutta olit karahtanut punaiseksi. Tiesin että valehtelit.

*

Eräänä iltana olin yksin kotona, koska te olitte syömässä ystävien luona enkä ollut halunnut tulla mukaan – muistan puukamiinan kellanpunaisen loimun ja noenkatkun – ja löysin koinsyömästä ja kosteasta vanhasta albumista valokuvia, joissa olit pukeutuneena naistenvaatteisiin, cheerleaderin asuun. Koko ikäni olin nähnyt sinun halveksivan naisellisia piirteitä miehissä, olin kuullut sinun sanovan, että mies *ei saa ikinä käyttäytyä niin kuin nainen*, ei ikinä. Näytit kuvissa kolmikymppiseltä, minä olin silloin kai jo syntynyt. Katselin niitä koko yön, kuvia sinusta hameessa, päässäsi oli peruukki, huulissasi punaa, ja T-paidan alta erottuivat tekorinnat, jotka olit varmaan tehnyt täyttämällä rintaliivit pumpulilla. Kaik-

kein eniten minua hämmästytti se, että näytit niin onnelliselta. Hymyilit. Varastin yhden valokuvan itselleni, kaivoin sen esiin lipastonlaatikosta monta kertaa viikossa ja yritin tulkita sitä. En maininnut asiasta sinulle.

Eräänä päivänä kirjoitin sinusta muistivihkooni: *hänen elämänsä kuvaaminen tarkoittaa sitä että kirjoitan tarinan omasta poissaolostani.*

Erään toisen kerran näin sinun katsovan oopperaa televisiosta. Et ollut ikinä ennen katsonut oopperaa, et minun nähteni. Kun oopperadiiva lauloi vaikeroiden, näin silmiesi kiiltävän.

Kaikkein vaikeinta on käsittää, että myös ne, jotka eivät itse aina kykene noudattamaan ympäristönsä sanelemia sääntöjä ja määräyksiä, vaativat tiukasti niiden noudattamista, niin kuin sinä vaadit sanoessasi, ettei mies saa ikinä itkeä.

Kärsitkö tuosta ristiriidasta? Hävettikö sinua itkeä, sinua, joka jankutit aina, että mies ei saa itkeä?

Haluaisin sanoa sinulle: Minäkin itken.
Paljon, vähän väliä.

2001 Jälleen talvi-ilta, olit kutsunut ison joukon ystäviä syömään. Kutsuit hyvin harvoin ketään kylään, ja niinpä halusin valmistella sinulle ja muille aikuisille esityksen. Ehdotin muille pöytäseurueen lapsille, kolmelle pojalle, että menisimme huoneeseeni ja pistäisimme pystyyn esityksen – päätin että imitoisimme sittemmin lopettanutta Aqua-nimistä bändiä. Reilun tunnin ajan rakensin koreografiaa, keksin askelkuvioita ja eleitä ja määräilin muita. Otin itselleni bändin naislaulajan roolin, muut pojat laulaisivat taustakuorossa ja soittaisivat ilmakitaraa. Astelin joukon etunenässä ruokasaliin, muut tulivat perässäni, minä annoin merkin ja aloitimme esityksen, mutta sinä käänsit heti katseesi pois. En ymmärtänyt. Muut aikuiset katselivat meitä, kaikki paitsi sinä. Lauloin kovempaa ja tanssin kiivaammin, jotta huomaisit minut, mutta sinä et katsonut. Sanoin Isä, katso, katso, ja taistelin, mutta sinä et katsonut.

Kun istuit autonratissa, pyysin sinua esittämään formulakuskia, ja sinä kaahasit sataaviittäkymppiä pienillä maalaisteilla. Äitiä pelotti, hän kiljui ja haukkui sinua hulluksi, mutta sinä vain hymyilit minulle tausta-peilistä.

Synnyit kuusi- tai seitsenlapsiseen perheeseen. Isäsi teki tehdastyötä, äitisi ei käynyt töissä. He elivät koko elämänsä köyhyydessä. Paljon muuta en osaa lapsuudestasi sanoa.

Isäsi häipyi kun olit viisivuotias. Tätä tarinaa kerron usein. Eräänä aamuna hän lähti töihin tehtaalle eikä illalla palannut. Äitisi, minun isoäitini, kertoi odottaneensa, äitisi ei ollut elämänsä alkupuolella muuta tehnytkään kuin odottanut: *Laitoin iltaruuan, ja odotimme ukkoa tavalliseen tapaan, mutta häntä ei kuulunut.* Isäsi ryyppäsi paljon ja joskus iltaisin kannipäissään hakkasi äitiäsi. Hän heitteli lautasia ja muita pikkuesineitä, joskus jopa tuoleja, viskoi niillä äitiäsi ja kävi sitten käsiksi. En tiedä, huusiko äitisi vai kärsikö hiljaa. Sinä katselit heitä vierestä

kykenemättä tekemään mitään, voimattomana, vankina lapsenruumiissasi.

Tuonkin olen jo kertonut – mutta eikö minun nimenomaan pidä toistaa itseäni, kun kerron elämästäsi, sillä eihän kukaan halua kuulla sellaisesta elämästä? Eikö minun nimenomaan pidä toistaa itseäni, kunnes meitä kuunnellaan? Jotta muiden on pakko kuunnella? Eikö meidän pitäisi huutaa?

En pelkää toistaa itseäni, koska se, mitä kirjoitan, se mitä sanon, ei palvele kirjallisuuden tarpeita, se on pakon ja hädän, sisäisen palon sanelemaa.

Olen kertonut tästä jo aikaisemmin: Kun isäsi kuoli, sinä riemastuit ja halusit juhlistaa suruviestiä. Et ollut unohtanut, miten hän oli äitiäsi kohdellut. Sisaresi oli yrittänyt hieroa sovintoa sinun ja isäsi välille, tuli luoksesi pyytämään, että unohtaisit menneet, hän itse oli jo antanut anteeksi, mutta kun hän yritti puhua asiasta sinulle, sinä vain katsoit televisiota etkä korvaasi lotkauttanut. Sinä päivänä, jolloin kuulit isäsi kuolemasta, meidän koko perhe istui keittiössä, olit täyttänyt neljäkymmentä samana

päivänä tai samalla viikolla, katsoimme yhdessä televisiota, ja sinä sanoit kovalla ja kuuluvalla äänellä – taisit puhua turhankin kovaa, jotenkin luonnottomasti aivan kuin olisit hionut lausetta kuukausikaupalla – sinä sanoit: Käyn ostamassa pullon juhlan kunniaksi. Hyppäsit autoon ja hait kyläkaupasta pastista. Juhlit koko illan, naureskelit ja hoilasit.

Merkillistä, isäsi oli väkivaltainen, ja sen takia hoit pakonomaisesti, että sinä et ikinä olisi, että sinä et ikinä hakkaisi lapsiasi, sanoit meille: ”En ikinä kajoa muksuihini, en ikimaailmassa.” Väkivallasta ei seuraa pelkästään väkivaltaa. Sitä minäkin toistelin pitkään, sitä että väkivalta synnyttää väkivaltaa, mutta olin väärässä. Väkivalta pelasti meidät väkivallalta.

Isäsi ei ollut ainoa, jolle viina tuotti ongelmia. Viina oli ollut osa sinun elämäsi jo ennen kuin synnyit, lähipiirissä riitti tarinoita, anekdootteja auto-onnettomuuksista, kosteiden illanistujaisten jälkeisistä kohta-

lokkaista liukastumisista, viinin ja pastiksen aiheuttamasta lähisuhdeväkivallasta ja niin edelleen. Viina tarjosi unohduksen. Syy oli maailmassa, mutta miten tuomita maailma, joka saneli lähipiirillemme elämän, joka oli pakko yrittää unohtaa – viinan avulla, juomalla viinaa.

Oli joko unohdettava tai kuoltava, tai unohdettava ja kuoltava. Unohdettava tai kuoltava – tai unohdettava ja kuoltava vimmiksi yrityksiin unohtaa.

Sinä iltana, jolloin pistimme pystyyn leikkikonsertin sinua varten, olin sinnikäs, en halunnut antaa periksi, koska halusin että katsot minua, tunnelma huoneessa muuttui vaivautuneeksi, mutta minä vain anelin Katso, isä, katso.

1998 On jouluku. Koetan palauttaa muiston mieleeni, mutta todellisuus on niin kuin unikuivat, mitä enemmän sitä tavoittelen, sitä liukkaammin se minulta karkaa. Koko perhe istuu pöydässä. Minä syön aivan liikaa, olet ostanut liikaa jouluruokia. Pelkäsit aina, että

rahapula tekisi sinusta erilaisen kuin muut, hoit”Miksi meidän pitäisi olla erilaisia kuin muut”, halusit, että joulupöydässä olisi kaikkea mitä arvelit muidenkin jouluna syövän, hanhenmaksaa, ostereita, joulukakkuja, ja hulluinta oli se, että mitä köyhempiä me olimme, sitä enemmän kulutimme rahaa joulun. Se johtui pelosta, ettemme olisi samanlaisia kuin muut.

Puhun äidin ja sisarusten kanssa mutta en sinun kanssasi. Sinä et puhu. Sanot, että vihaat juhlia. Joulukuun alussa sanot meille toivovasi, että joulu olisi jo ohi, päättynyt, takanapäin, ja luulen, että olet vihaavinasi onnellisuutta, koska koetat uskotella itsellesi, että olet itse valinnut surkean elämäsi. Tuntuu kuin koettaisit uskotella hallitsevasi omaa surkeuttasi, tuntuu kuin koettaisit esittää valinneesä itse rankan elämän, koska inhoat nautintoja, vihaat iloa.

Luulen, että kieltäydyt myöntämästä tappiotasi.

Sinulla oli tapana piilottaa joululahjat auton takakonttiin. Odotit, että nukahdin, ja vasta sen jälkeen kävit hakemassa lahjat

ja asettelit ne kuusen juurelle, jotta minä löytäisin ne aamulla.

Tuona iltana puolilta öin olimme kuitenkin kaikki vielä hereillä, kun ulkoa kuului kauhea pamaus. Kuulosti siltä kuin keittiössä olisi räjähtänyt, pamaus oli niin kova, en osaa kunnolla kuvailla sitä, oli kuin lentokone olisi rysähtänyt maahan talon edessä tai takapihalla, en osaa kuvailla ääntä. Sinä menit ulos katsomaan, mitä oli tapahtunut, ja minä tulin perässä ja näin autosi: se oli paikallaan mutta täysin lytyssä, pelkkä muodottomaksi rutistunut metallimöykky. Maassa lojui muovinkappaleita ja ilmassa leijui lahjapaperinriekaleita, ja muutaman metrin päässä seisoivat moottoripyöriä kuljettava rekka, joka ei ollut saanut yhteentörmäyksessä kuin pari hassua naarmua. Kuljettaja – syypää kolariin – seisoivat ajokkinsa vieressä ja tarkasteli tuhoja. Erotin hänen suustaan kohoilevan huurun, mutta kasvot jäivät piiloon savukiehkuroiden taakse. Hän näytti ihan aaveelta. Kun hän huomasi meidät, hän hyppäsi äkkiä rekkaansa ja hurautti yön pimeyteen. Sinä

lähdit perään, järjetöntä, et mitenkään olisi voinut saada häntä kiinni, toivoton yritys, mutta sinä juoksit ja kiljuit Mä tapan sut, saatanan kusipää, kiljuit Mä tapan sut – näin kun juoksit rekan perään ja katosit pimeyteen, liukenit hämärään, ja sitten tulit taas näkyviin, hengästyneenä ja lannistuneena.

Olin silloin niin pieni, etten mitenkään voi muistaa tilannetta, mutta muistan sen silti. Nähdessäni ilmeesi kun katselit autonromuasi minä itkin ja kysyin, miten ihmeessä nyt pääset tehtaalle. Koko jouluyön makasin sohvalla ja itkin. Mitä minä itkin? Minun olisi pitänyt itkeä joululahjojani – ymmärsin niiden tuhoutuneen, tiesin niiden olleen takakontissa. Seitsemänvuotiaana minun ei olisi pitänyt surra sinun autoasi, minun olisi kaiken järjen nimessä pitänyt ajatella omia lahjojani. Olitko jo tuolloin teroittanut päähäni, että kuuluimme niihin, joita kukaan ei tule auttamaan? Olinko jo tuolloin omaksunut käsityksesi siitä, mikä on meidän paikkamme maailmassa?

Usein minusta tuntuu, että rakastan sinua.

ÉDOUARD LOUIS (s. 1992 Hallencourtissa) kirjoitti esikoisteoksensa *Ei enää Eddy* vain 21-vuotiaana. Kirjasta tuli arvostelumenestys, jota myytiin yli 300 000 kappaletta ja joka herätti kiivasta poliittista keskustelua. Louis on opiskellut sosiologiaa Pariisissa, ja häntä on kutsuttu yhdeksi sukupolvensa tärkeimmistä kirjallisista äänistä.

Yhteiskunnallinen ruumiinavaus ja hellänkipeä kirje etäiseksi jääneelle isälle. Édouard Louis yhdistää henkilökohtaisen ja poliittisen säästelemättömällä, sydäntä särkevällä tavalla.

”Tuo tunteet mukaan keskusteluun, jossa yleensä puhutaan vain numeroista. Louis muistuttaa, että poliittisella päätöksenteolla on todellinen vaikutus ihmisten elämään.” FINANCIAL TIMES

”Raivokas ja liikuttava.” LE PARISIEN

Päällys: Tom Backström

